

D • N

19/11 1959

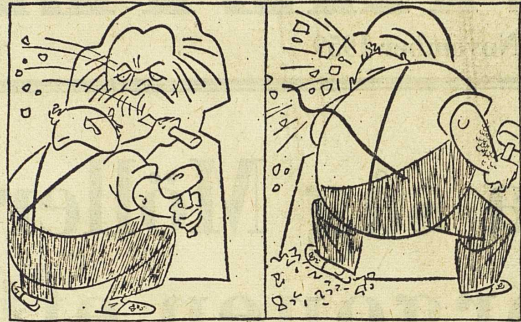
Socialdemokrati och marxism

Det tyska socialdemokratiska partiets nya program framstår från idéhistorisk synpunkt som avslutningen på en epok av socialistisk illusionism. Det parti som först godtog marxismen och som genom sin teoretiska aktivitet och sina praktiska framgångar gjorde denna lära dominerande inom Västeuropas arbetarpartier har nu totalt frångått äldre grundsatsar, har alltigenom förkastat marxismen och dess socialiseringsideologi.

Marx utformade i sina skrifter två skilda perspektiv. Enligt det stora perspektivet, marxismen i mera egentlig mening, bestod samhället av två klasser, ägarna av produktionsmedlen och de som arbetade i ägarnas tjänst och därigenom blev utsguna eller exploaterade. Staten var ett organ för ägarnas klass, en borgarnas administrationsapparat för att säkra utsugningen. Men en ny klasskamp av den art som markerar historiens vändpunkter hade utbrutit eller var nära förestående. Då den borgerliga staten fulländats, då produktionsmedlen samlats hos ett fåtal, mellanklasserna (köpmän, hantverkare) försvagats eller försvunnit och lönarbetarna kommit att bilda en väldig proletär massa skulle den sociala revolutionen komma. Expropriatorerna skulle exproprieras, produktionsmedlen överföras till alla, till den samhälleliga gemenskapen, och efter hand skulle själva staten, behövlig blott som de härskandes polis, "liksom spinnrocken och bronsyxan" försvinna i detta klasslösa och av självfallen samverkan präglade samhälle. Men Marx arbetade också med ett annat, mindre perspektiv, som förutsatte ökat

folkligt inflytande på staten, sociala reformer inom ramen för en demokratisk ordning och successiv förbättring av arbetarnas villkor. Det var i själva verket tydligt att om det lilla perspektivet förverkligades, skulle det stora förbli en skräcksyn eller en utopi. Det är vad som hänt inom de folkstyrda staterna.

Utvecklingen i Tyskland har gått sakta men säkert. I de första programmen (Gotha 1875, Erfurt 1891) framfördes båda perspektiven sida vid sida, men den stora synen var den bestämmande. Produktionsmedlen sades vara "kapitalistklassens monopol"; därav följde "arbetarklassens beroende", orsaken till "eländet och slaveriet i alla former". Produktionsmedlen måste bli "samhällets gemensamma egendom"; denna "arbetets frigörelse måste vara arbetarklassens verk, ty gentemot denna klass framstår alla andra klasser som en reaktionär mas-

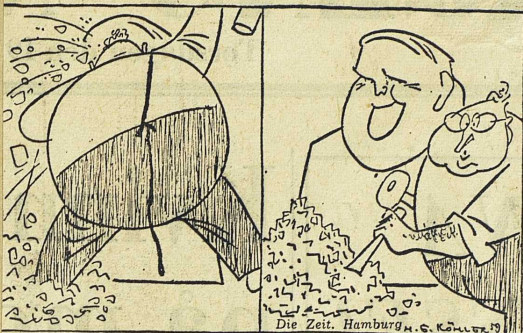
Ollenhauer

sa". Denna tankegång spreds och förfäktades av de socialdemokratiska partierna från Skandinavien till Italien och Spanien samtidigt som man i stigande utsträckning genom politisk och facklig verksamhet i samarbete med andra riktningar sökte och nådde förbättringar inom det bestående "kapitalistsamhället".

Den tyska socialdemokratis program under Weimarrepubliken (Heidelberg 1925) innebar en uppmjukning. De marxistiska parollerna tonades ned, men socialiseringstanken stod i det väsentliga kvar. I första hand borde all jord, alla mi-

neralier, alla kraftkällor undandras "den kapitalistiska utsugningen" och alltså bli samhällets gemensamma egendom. Demokratin erkändes, men som "den bästa grundvalen för arbetarnas frigörelsekamp och för socialismens förverkligande". Många socialdemokrater avvissade under detta skede marxismen; andra höll fast vid den, och det fanns de som i nazismens uppstigande och maktövertagande såg en bekräftelse på Marx stora perspektiv och väntade på den avgörande klasskamp mellan kapitalister och proletärer som skulle leda till socialism.

skulpterar

Med Bonnrepubliken följde en ny programrevision och nya avsteg från marxismen. Det lilla perspektivet ställdes i förgrunden: genomförd demokrati, sociala reformer. I Dortmundprogrammet av år 1952 erkännes den privata äganderätten till jord; partiet säger sig vilja gynna bönder och hantverkare likväl som lönarbetare. Men på väsentliga punkter bestod — utan tal om ut-sugning — socialiseringsprogrammet; särskilt betonades att kol, järn, stål och kraft borde bli allmän egendom. I realiteten har under denna tid hela socialiseringsfrågan skjutits åt

sidan, och den marxistiska fra-seologin har nära nog försvunnit ur debatten. Det är typiskt att enligt en opinionsundersökning för några år sedan blott ett fåtal arbetare — och nästan inga yngre — kunde besvara frågan vad som menades med proletär och proletariat.

Godesbergprogrammet av den 15 november 1959 är slutstenen. Allmänna framstegsfraser av gammalt liberalt märke — med de pompösa drag som minner om tysk stiltradition —, inte ett ord om klasskamp, ut-sugning, kapitalism och socialisering. Storföretagens makt bör be-gränsas och arbetarnas infly-

tande på deras förvaltning ökas, men intet område utpekades som lämpligt för statens övertagande. Tvärtom sägs att "den privata äganderätten till produktionsmedel har anspråk på samhällets skydd, då den inte hindrar en rättfärdig socialordning" — förr ansågs det ligga i sakens natur att en ovillkorlig motsättning fanns mellan denna privata äganderätt och en rättfärdig samhällsordning. Mellanstora och små företag skall uppmuntras. Klarast framträder de nya linjerna i satsen: "Konkurrens så långt det är möjligt — planering så långt det är nödvändigt." Alltså föredrar man konkurrens framför planhushållning.

Ollenhauer gjorde under debatten ett försök att visa att programmet var marxistiskt trots att eller snarare just därför att det stred mot Marx perspektiv. Han använde härvid ett gammalt grepp, en gammal form för feltänkande — som möter även i Sverige. Marx ville, sade han, resonera sociologiskt riktigt; då Marx hade fel, är det alltså marxistiskt om han gendrivs av dem som tänker rätt. Detta vitsmakeri är knappast en värdig gravskrift för en lära som sedan nära ett århundrade eldat och vilselett en stor del av mänskligheten.